Perustuslakivaliokunnalle

Perustuslakivaliokunta on pyytänyt minulta lausuntoa hallituksen esityksestä laiksi valtioneuvostosta annetun lain muuttamisesta (HE 137/2025 vp).

Hallituksen esityksessä ehdotetaan lainsäädännön arviointineuvostosta säädettäväksi lain tasolla. Pidän tätä sinänsä myönteisenä neuvoston aseman vahvistamiseksi. Pidän myönteisenä myös sitä, että ehdotetussa valtioneuvostolain säännöksessä neuvoston todettaisiin olevan itsenäinen ja riippumaton. Itsenäisyyden ja riippumattomuuden kannalta on olennaista, miten neuvoston jäsenet nimitetään. Ehdotetun säännöksen mukaan neuvoston nimittää pääministeri kolmeksi vuodeksi kerrallaan. Tämä ei takaa riippumattomuutta eikä itsenäisyyttä. Päinvastoin, nimitysmenettely mahdollistaa sen, että pääministeri täyttää neuvoston luottohenkilöillään. Neuvoston jäsenkvalifikaatiot ja nimitysmenettely tulisi ottaa uuteen valmisteluun.

Sääntelykokonaisuus, johon kuuluu lakiehdotuksen ohella asetusluonnos, ei takaa sitä, että neuvostolla on tosiasiallinen mahdollisuus täyttää tehtävänsä. Tätä mahdollisuutta ei anna sen kaltainen lainsäädännön salamavalmistelu, jollaista harjoitettiin syksyllä 2023 ja joka jätti kaikille lausunnonantajille täysin riittämättömän ajan tutustua esitysluonnokseen ja arvioida sitä. Pika pikaa valmistellun ja läpi ajetun lainsäädännön sosiaalisista vaikutuksista, kuten köyhyyden ja asunnottomuuden kasvusta, voidaan nyt jo lukea muun muassa sosiaali- ja terveysministeriön raporteista. Laissa tai asetuksessa tulisi taata, että tällainen lainvalmistelu ja -säätäminen, joka on ristiriidassa muun muassa Venetsia-toimikunnan 2016 hyväksymän ja runsaan viikon päästä päivitettävän oikeusvaltion tarkistuslistan (*Rule of Law Checklist*) kanssa.

Kun arviointineuvoston sääntely otetaan uuteen valmisteluun, on perusteltua ottaa tarkasteltavaksi myös vielä vakavampi lainvalmistelun ongelma: lakien perustuslainmukaisuuden ennakkovalvonta. Nykyinen järjestelmä, joka perustuu

perustuslakivaliokunnan vahvaan asemaan, ei enää toimi, monestakaan syystä: oikeuden ja politiikan tasapainon järkkyminen politiikan hyväksi, tasapainoa ylläpitäneiden sovinnaissääntöjen rapautuminen, asiamäärän räjähdysmäinen lisääntyminen, käsiteltävien asioiden monimutkaistuminen muun muassa oikeusjärjestyksemme eurooppalaistumisen vuoksi, valiokunnan kokoonpanon ja puheenjohtajuuden roolin muuttuminen jne. Onko vastaus ongelmiin Ruotsin *lagrådetin* kaltainen ennakkovalvontaa harjoittava elin vai jokin muu, vaatii vakavaa ja koko poliittisen kentän mukaan vetävää harkintaa. Tässä harkinnassa ei voida sivuuttaa perustuslainmukaisuuden jälkivalvontaa, senkään vuoksi, että perustuslain 106 §:n ilmeisyyskriteerille annettu tulkinta sitoo jälkivalvonnan ennakkovalvontaan. Jälkivalvontaa on myös kehitettävä. Perustuslakituomioistuin ei ole ainoa vaihtoehto. Esimerkiksi KKO:n entinen presidentti Pauline Koskelo on tuonut julkisuuteen ajatuksen KKO:n ja KHO:n yhteisestä jaostosta, mahdollisesti valtiosääntöasiantuntemuksen takaavilla lisäjäsenillä täydennettynä. Selvää kuitenkin on, että tuomioistuin ei voi harjoittaa ennakkovalvontaa lainsäätämisprosessiin osallistumalla. Tämän estää valtiovallan kolmijako (PL 2 §).

Helsingissä 1.12.2025

Kaarlo Tuori